

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано формування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки. Побудовано модель формування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату аграрного сектора. Досліджено фінансову підтримку сільського господарства з Державного бюджету та розподіл державних видатків на сільське господарство в Україні. Доведено, що ключову роль у формуванні соціально-орієнтованого інвестиційного клімату належить державі як гаранта щодо ефективного ведення аграрного бізнесу.

Ключові слова: *інвестиційний клімат, соціально-орієнтована політика, екологія, аграрний сектор, енергоефективність, екобезпека, державна підтримка.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах соціально-орієнтованого господарювання аграрний бізнес повинен переорієнтуватися з однопланової моделі розвитку бізнесу (функціонування тільки задля отримання прибутку) на багатоцільову соціально-орієнтовану модель. Дана модель покликана поєднувати економічні, соціальні та екологічні компоненти діяльності підприємства. Соціально-орієнтована модель аграрного розвитку виступає ключовим елементом формування у населення, працівників, споживачів та органів влади рівня довіри до підприємства та впливає на ефективність функціонування самого аграрного сектора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки та безпосереднього впливу держави на залучення інвестицій, висвітлені у працях вітчизняних науковців, серед яких: В. Б. Антонов [3], О. Ю. Амосов [2], А. О. Дігтяр [2], В. С. Кравців [3], М. А. Латинін [2], І. В. Лук'янов [4], О. В. Макарова [5], М. І. Мельник [3] та інші. Огляд літературних джерел, засвідчує, що дана тема є актуальною, проте в контексті сучасних соціально-економічних проблем потребує подальшого дослідження.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Від формування та розвитку соціально-орієнтованого інвестиційного клімату аграрного сектора, залежить рівень життя сільського населення, інфраструктура, рівень освіти, безробіття тощо. Саме аграрні підприємства виступають регуляторами та координаторами розвитку життя на селі, адже від їхньої діяльності залежить добробут сільського населення.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження формування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату в аграрному секторі та визначення ролі держави у даному контексті.

Виклад основного матеріалу. Соціально-орієнтована економіка збалансовує економічні принципи господарювання аграрного підприємства з соціальними принципами, гарантіями та справедливістю. Тобто соціально-орієнтована економіка на основі сприятливого інвестиційного клімату створює необхідні умови для господарювання аграрного підприємства (соціальна політика, мотивація, енергоефективність, екобезпека продукції тощо) (рис. 1).

Джерелами фінансування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату аграрного сектора можуть виступати як власні кошти, запозичені, залучені та підтримка з боку держави.

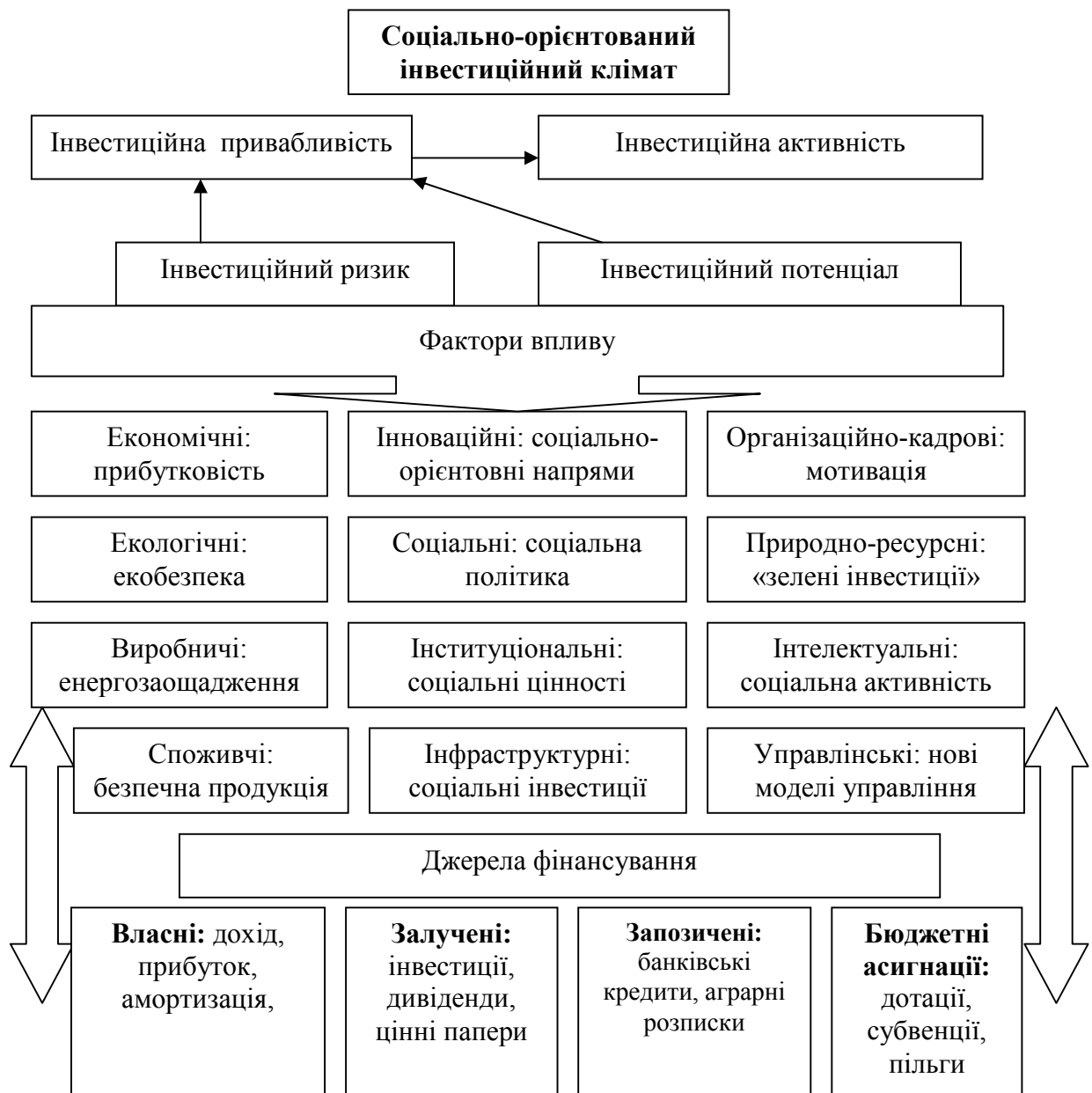

Рисунок 1 – Модель формування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату аграрного сектора

Джерело: авторська розробка

Від розвитку інвестиційного клімату в Україні залежить соціальна орієнтованість держави, адже позитивний інвестиційний клімат сприяє вирішенню соціальних проблем (зайнятість населення, прожитковий мінімум, мінімальна заробітна плата), він дозволяє оновлювати та модернізувати виробництво, впроваджувати новітні технології, розвивати різні сектори економіки, в тому числі і аграрний.

Звичайно, аграрні підприємства обирають для себе соціально-орієнтовану модель розвитку за умови позитивного інвестиційного клімату, який створюється у країні. Держава бере на себе функцію гаранта щодо сприятливих умов ведення аграрного бізнесу, забезпечуючи інвестиційну привабливість аграрної галузі (система пільг, преференцій, гранти).

Варто відмітити, що аграрний сектор України створює не лише товари, а й незамінні блага нетоварного характеру (рівень життя та добробут сільського населення, розвиток сільської інфраструктури тощо). Тому, це є підставою для надання суб'єктам господарювання аграрного сектора належної державної підтримки.

Так, в Німеччині Федеральний уряд нагороджує підприємства, які здійснюють свої ділові операції відповідально по відношенню до соціальних, екологічних та економічних аспектів. Ключовими моментами тут є справедливе ведення бізнесу, кадрова політика, орієнтована на працівника, економне використання природних ресурсів, захист клімату та навколишнього середовища, громадська участь та відповідальне управління каналами постачань [1].

Також варто відмітити Нідерланди, де в пріоритеті є екологічність та енергозбереження. Наприклад, серед субсидій, які можуть отримати фермери, існує програма гарантування частини позики, яку готова взяти на себе держава. Претендувати на цю програму можуть малі чи середні підприємці або, наприклад, молоді фермери віком до 39 років. Додаткові кошти позики, які фермер отримає під гарантії, мають бути витрачені на чітко визначені цілі, наприклад, оптимізацію виробництва, покращенням якості продукції або умов утримання тварин. Крім того, на додаткову допомогу можуть претендувати молоді фермери – до 41 року. За статистикою голландського агентства з питань підприємництва RVO, лише 5% нідерландських фермерів - молодші 35 років. Тому мета цієї програми – залучити більше молодих підприємців до сфери сільського господарства. Ці кошти можуть бути інвестовані у будівництво, землю, техніку або мобільне

обладнання. Крім того держава підтримує ферми, де відмовилися від використання хімікатів та пестицидів. Для того, щоб забезпечити конкурентоздатність цих екотоварів, уряд, наприклад, підписав договори із супермаркетами та Федерацією агропромисловості і тепличного виробництва про розширення дистрибуції цієї продукції. Ще одна мета у сільському господарстві - розширення використання біомаси як палива на фермерських господарствах. Так, до 2030 року планується замінити 30% нафтопродуктів на «зелену енергетику». Тому підтримуються наукові дослідження у цій сфері [7].

У Тунісі, наприклад, держава здійснює фінансову підтримку органічного сільського господарства. Ця підтримка має різні форми, а саме: компенсація витрат, інтеграція додаткових витрат (сертифікація), фінансування у інфраструктуру (купівля машинного обладнання). Як правило, фінансова допомога розраховується на 1 га площі, також державна підтримка може бути у вигляді податкових пільг та обмежень, пільгових кредитів тощо [6].

Відповідно до європейських стандартів земельні ресурси України є величезними та невичерпними. Так, більше 70% загальної площі країни – сільськогосподарські угіддя. Це становить трохи більше 42 мільйонів гектарів, з яких 32 мільйони сільськогосподарських угідь є придатними, для виробництва зерна та овочів. Крім того, Україна має значну кількість багатих родючих земель (чорноземів), що складають 30% світових запасів. Найбільша частка нинішньої сільськогосподарської продукції в Україні складається з різноманітного поєднання зернових та кормових культур, включаючи пшеницю, кукурудзу, ячмінь, соняшник, цукрові буряки, тютюн, бобові, фрукти та овочі. Україна займає лідируючу позицію як великого виробника зернових культур, особливо пшениці. Річний обсяг виробництва зернових культур становить приблизно 90-100 млн тонн. Це дозволяє щороку експортувати приблизно 50-60 мільйонів тонн зернових культур. За таких показників Україна сьогодні займає третє місце на світовому ринку експорту зерна. Експерти в галузі промисловості прогнозують, що до середини 2020-х

років Україна стане № 3 у виробництві продуктів харчування у всьому світі, поступаючись лише США та Бразилії [9].

Щодо рівня державної підтримки аграрного сектора в Україні, то протягом останніх років вона зазнала певних змін. Так, значно скоротилися обсяги прямої державної підтримки та відміна пільгового режиму сплати ПДВ (з 1 січня 2017 р.), що становили велику питому вагу у загальній сумі державної підтримки. Світові дані свідчать, що державна підтримка сільського господарства в країнах OECD, % від валової виручки в Україні становить -8% (останнє місце в рейтингу країн), в середньому у світі – 17%. Варто відмітити країни, де рівень державної підтримки дуже високий, що й надає великі можливості для розвитку сільського господарства: Норвегія (58%), Швейцарія (57%), Південна Корея (51%). Рівень захисту виробника відповідно до середнього значення у світі в країнах OECD становить 1,1. В Україні, на жаль, лише 0,87, а це останнє місце в рейтингу (21 із 21). Країнами-лідерами щодо даного показника є: Ірландія – 1,97, Японія – 1,82, Норвегія – 1,78.

У 2017 р. загальна сума державної підтримки на сільське господарство становила 4774300,0 тис. грн, у розрізі загальному фонду – 1473000,0 тис. грн, спеціального фонду – 3301300,0 тис. грн (табл. 1).

Таблиця 1 Фінансова підтримка сільського господарства з Державного бюджету України, 2017 р. (тис. грн)

Найменування	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Усього:
Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	300 000,0	0,0	300 000,0
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, дослідження та експериментальні розробки у сфері агропромислового комплексу	71 479,5	48 538,0	120 017,5

Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	55 000,0	5 000,0	60 000,0
Витрати Аграрного фонду пов'язані з комплексом заходів із зберігання, перевезення, переробки та експортом об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду	0,0	51 400,0	51 400,0
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	75 000,0	0,0	75 000,0
Державна підтримка галузі тваринництва	170 000,0	0,0	170 000,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	1 473 000,0	3 301 300,0	4 774 300,0

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів [8]

Результати аналізу вказують, що протягом останніх років в Україні по деяких статтях державної підтримки сільського господарства, відбулося збільшення обсягу підтримки (табл. 2).

Так, державна допомога на дослідження, науково-технічні розробки збільшилася в порівнянні 2017 р. з 2010 р. на 57,8 млн грн. Значно покращилася ситуація щодо державної підтримки на розвиток хмелярства (виноградників, ягідників) – 75 млн грн, фінансова підтримка сільгосптоваровиробників – 1473 млн грн у 2017 р.

Проте відбулося суттєве скорочення державної підтримки на розвиток тваринництва, так, якщо у 2014 р. сума підтримки становила 250 млн грн, у 2016 р. – 300 млн грн, то у 2017 р. лише 170 млн грн. Враховуючи інфляційні процеси, які спостерігаються в Україні протягом останніх років, то рівень державної підтримки в еквіваленті до вільноконвертованих валют значно знизився.

Негативним моментом є зменшення рівня державного фінансування на оздоровлення та відпочинок дітей працівників АПК (з 2015 р. припинено фінансування), державної підтримки Всеукраїнського фізкультурно-спортивного товариства «Колос» на організацію та проведення роботи з розвитку фізичної культури та спорту серед сільського населення (з 2016 р. припинено фінансування) тощо.

Таблиця 2 Розподіл державних видатків на сільське господарство України протягом 2008-2017 рр., млн грн

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету (загальний фонд)	Роки								2017 р. у порівнянні з 2010 р. (+,-)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Фінансова підтримка заходів шляхом здешевлення кредитів	-	531,4	-	-	-	300,0	285,0	300,0	300,0
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, дослідження та експериментальні розробки у сфері агропромислового комплексу	13,7	13,0	136,5	87,1	63,1	46,5	50,5	71,5	57,8
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	-	-	1002,4	91,8	-	-	-	55,0	55,0
Організація і регулювання діяльності установ АПК та забезпечення діяльності Аграрного фонду	14,3	14,6	25,6	24,3	16,4	15,9	49,3	74,5	60,2
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	-	-	-	-	-	-	-	75,0	75,0
Державна підтримка галузі тваринництва	-	-	-	-	250,0	-	300,0	170,0	170,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	-	-	-	-	-	-	-	1473,0	1473,0

Джерело: сформовано автором на основі матеріалів Закону України «Про Державний бюджет України» відповідно по роках

Висновки. Отже, на основі проведених досліджень, з'ясовано, що в більшості розвинених країнах, держава для формування соціально-орієнтованого інвестиційного клімату виступає не тільки контролюючим органом, а й координатором та регулятором. Так, на основі запроваджень різних програм підтримки, податкових стимулів та пільгового кредитування формується позитивний інвестиційний клімат соціально-орієнтованого спрямування. В Україні, на жаль, спостерігається скорочення рівня державної підтримки аграрного сектор по деяких статтях витрат. Збільшення спостерігається на науково-технічні розробки, підтримку заходів в агропромисловому секторі, проте враховуючи інфляцію, яка протягом останніх років стрімко підвищується, дана підтримка є несуттєвою і становить незначну питому вагу в аграрний сектор.

Література:

1. Гагалюк Т. Корпоративна соціальна відповідальність аграрного бізнесу / Т. Гагалюк, Ф. Шафт // Німецько-український агро діалог.— Київ, 2016. — 63 с.
2. Державне регулювання інноваційної інфраструктури на регіональному рівні : монографія / [О.Ю. Амосов, А.О. Дегтяр, М.А. Латинін та ін.]; за заг. ред. А.О. Дегтяра. - Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. — 192 с.
3. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України : проблеми та політика активізації: монографія / В. С. Кравців, М. І. Мельник, В. Б. Антонов; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. — Л., 2011. — 366 с.
4. Лук'янов І. В. Іноземні інвестиції в економіку України у перехідний період: монограф. / І.В. Лук'янов. — Українська академія наук, Відділення економіки і управління. — Київ : Фенікс, 2011. — 114 с.
5. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні: монографія / О. В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. — К., 2015. — 244 с.

6. Продовольственная сельскохозяйственная организация объединенных наций [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq9/ru>. — Назва з екрану.

7. Світові моделі підтримки розвитку сільського господарства : Укрінформ [Електронний ресурс]. — Режим доступа : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html>. — Назва з екрану.

8. Український клуб аграрного бізнесу : офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступа : http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/derzhavna_pidtrimka. — Назва з екрану.

9. UkraineInvest [Electronic resource]. — Access mode : <http://ukraineinvest.com/sectors/agribusiness>.

References:

Gagalyuk T., 2016, Corporate Social Responsibility of Agrarian Business / T. Gagalyuk, F. Shaft // German-Ukrainian Agrarian Dialogue, Kyiv, p. 63.

2. State regulation of innovation infrastructure at the regional level, 2011, monograph by O. Amosov, A. Dytyar, M. Latinin, ed. A. Detityra, X., Reviewed by KRI NAPA "Magister", p.192.

3. Involvement of direct foreign investments in the economy of Ukraine: problems and policies of activation, 2011, monograph by V. Kravtsev, M. Melnyk, V. Antonov, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of the Region research, L., p. 366.

4. Lukyanov I., 2011, Foreign investment in the economy of Ukraine in the transition period: monograph by I. Lukyanov, Ukrainian Academy of Sciences, Department of Economics and Management, Kyiv: Phoenix, p.114.

5. Makarova O., 2015, Social policy in Ukraine: monograph by O. Makarov, Institute of Demography and Social Studies by M. Ptukha, National Academy of Sciences of Ukraine, K., p. 244.

6. Food Agricultural Organization of the United Nations [Electronic resource], Access mode: <http://www.fao.org/organicag/oa-faq/oa-faq9/en>, Screened Title.

7. World Models of Agrarian Development Support, Ukrinform [Electronic resource], Access mode: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html>, Screened Title.

8. Ukrainian Agribusiness Club: Official Site [Electronic Resource], Access Mode:

http://ucab.ua/ua/doing_agribusiness/umovi_vedennya_agrobiznesu/derzhavna_pidtrimka, Screened Title.

9. UkraineInvest [Electronic resource], Access mode: <http://ukraineinvest.com/sectors/agribusiness>.

Лункина Т. И.

кандидат экономических наук,

доцент кафедры финансов и кредита

Николаевский национальный аграрный университет

г. Николаев, Украина

РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ФОРМИРОВАНИИ СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

В статье проанализировано формирование социально-ориентированного инвестиционного климата в аграрном секторе экономики. Построена модель формирования социально-ориентированного инвестиционного климата аграрного сектора. Исследовано финансовую поддержку сельского хозяйства из бюджета и распределение государственных расходов на сельское хозяйство в Украине. Доказано, что ключевую роль в формировании социально-ориентированного инвестиционного климата принадлежит государству как гаранту по эффективному ведению аграрного бизнеса.

Ключевые слова: инвестиционный климат, социально-ориентированная политика, экология, аграрный сектор, энергоэффективность, экобезопасность, государственная поддержка.

Lunkina T.I.,

Candidate of Economics Sciences, Associate professor,

Associate professor of Department of Finance, Banking and Insurance

Mykolayiv National Agrarian University

Mykolayiv, Ukraine

THE ROLE OF THE STATE IN THE FORMATION OF SOCIALLY ORIENTED INVESTMENT CLIMATE IN THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY

The article analyzes the formation of socially oriented investment climate in the agrarian sector of the economy. The model of formation of the socially oriented investment climate of the agrarian sector is constructed. The governmental financial support of agriculture from the state budget and the distribution of state expenditures on agriculture in Ukraine are investigated. It is proved that the key role in shaping the socially oriented investment climate belongs to the state as a guarantor for the effective conduct of agrarian business.

Key words: investment climate, socially oriented policy, ecology, agrarian sector, energy efficiency, ecological safety, governmental support.